

predstavuje ako nekonformného intelektuála, kontestujúceho proti neslobode presvedčenia a neslobode slova. Vystupuje za objektívne zhodnotenie jeho diela a požaduje pre neho miesto, ktoré *mu vo filozofii 20. storočia patrí*. E. Várossová upozorňuje na jeho prácu *Zápasy a scestia moderného človeka*, a to najmä preto, ako napísala, že „ju venoval mladším generáciám ako jadro svojho poznania a pomocnú ruku pre prípad obnovy nášho života“ (s. 269). Pripomínajúc leitmotív zmienenej Štúrovej práce následne konštatuje, že *obnova sa musí začať v nás samých, v našej prevýchove a v prijatí etiky za najvyššiu a najuniverzálnejšiu hodnotu*.

Práca Eleny Várossovej *Filozofia vo svete – svet filozofie u nás* je hodnovernou *výpoveďou* a zároveň i *svedectvom* o jej stvárnení vlastnej *filozofickej cesty*. Napriek *osobnej skúsenosti* spojenej s istými dobovými záležitosťami postupovala po nej *vzbrojená ľudskosťou a toleranciou* za svojím cieľom – za slobodnou a kritickou podobou *filozofovania*. Za to jej patrí naša úcta, obdiv a ocenenie. Jej knihu by si mal prečítať každý, kto má úprimný záujem vytvoriť si inšpiratívny filozofický kontakt na filozofiu vo *svete* i u *nás*. Práca E. Várossovej poskytuje na to skvelú filozofickú príležitosť.

Lubomír Belás

---

doc. PhDr. Lubomír Belás, CSc.

FF PU v Prešove

ul. 17. novembra č. 1

080 78 Prešov

SR

KŘEŠŤANSKÁ VÍRA A RACIONALITA

JOSEF DOLISTA: *Křesťanská víra a racionalita (teologický přístup)*. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta 2004, ISBN 80-7040-728-X, 136 s.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích vydala v loňském roce důležitou monografiu významného českého filozofa a teologa prof. Josefa Dolisty *Křesťanská víra a racionalita*. Kniha vyšla z projektu Grantové agentury České republiky č. 401/02/0377 pod názvem *Vztah víry a racionality ve filosofii a v teologii*.

Dílo je fundovaně zpracovaným a podnětným příspěvkem k diskusi na pro filozofii a teologii zásadní téma z pozice moderního teologa disponujícího solidní filozofickou i vědeckou erudicí. Dolista obhájuje myšlenku racionálně pojaté teologie, ve které by byl vyjádřen vyvážený vztah mezi racionalitou a vírou ([1], 102). Záměrně

tak rozvíjí encykliku Jana Pavla II. *Fides et ratio*, ve které jsou víra a rozum brány jako „dvě křídla, jimiž se lidský duch pozvedá k nazírání pravdy“ ([3], 5). Dolistův koncept racionální teologie se chce ohradit vůči fideismu a v konečném důsledku směřuje k budování vědecké teologie. Ve své snaze nezůstává osamocen ani na půdě Jihočeské univerzity. Můžeme připomenout práci *Důkaz nebo hypotéza Boha*, která vyšla v edici Studie Teologické fakulty Jihočeské univerzity, v níž se J. P. Ondok, filozof, teolog a docent v oboru ekologie, zastáncé úzkého vztahu mezi přírodními vědami a křesťánsky orientovanou filozofií a teologií, snaží epistemologicky dokazovat teismus [4]. Dolista prosazuje názor, který zřejmě převažuje u zastánců racionální teologie, že máli teologie (a v konečném důsledku křesťanská víra) obhájit své místo na českých univerzitách a získat respekt ze strany vzdělané veřejnosti, musí prokázat svou racionalitu, která je ztotožňována s vědeckostí.

Předmětem teologie je podle Dolisty Zjevení, které teologie přijímá jako jistý předpoklad, který nelze vědecky verifikovat. „V tomto ohledu se spíše jedná o existenciální rozhodnutí, zdali člověk přijme biblickou výzvu, či nikoli. Biblický Bůh stojí v centru vědecké teologie, která se pak snaží vyvodit z této základní pravdy důležité důsledky.“ ([1], 47) Racionálně pojatá teologie má takto podle Dolisty plnit především dva úkoly: prezentovat víru v Boha (především na základě biblického textu, který je jako slovo pocházející od Boha nejvyšší autoritou přesahující jakýkoli lidský intelekt), v duchu křesťanské víry vykládat svět a poukazovat na etické požadavky vyplývající z této víry, a dále být regulativem fundamentalistického myšlení, čímž plní prevenci vůči extrémním náboženským silám. „Úkolem teologie je služba Božím slovu, tj. snaha o porozumění a předkládání tohoto porozumění současnému člověku.“ ([1], 15 – 16)

Dolistova práce je přehledně a metodicky účelně rozdělena do pěti kapitol, které jsou dále členěny na řadu dílčích paragrafů. V první kapitole *Úvodní reflexe. Vymezení pojmu vědy v teologii* Dolista neskrývá, že u kritiků teologie existuje pádný argument pro její odmítnutí. Teologie totiž vychází z předpokladu (existence Boha), který nemůže nikdy dokázat, tj. teologie vychází z dogmatu, ale věda nezná pojem dogmatu. Dolista však oprávněně poukazuje na to, že „dogma lze pochopit jako předpoklad, ze kterého každá věda vychází“ ([1], 11). Dogma samo proto nemůže diskvalifikovat teologii z oblasti vědy, ale i dogma o existenci Boha, jako předpokladu všeho existujícího, může být doloženo argumentační metodou, čímž teologie uhájí svou vědeckost. První kapitola nabízí rovněž precizní rozbor pojetí teologie a teologické metody v dějinách od patristické doby, přes apoštolské otce a apologety, Alexandrijskou školu, Ponicejskou školu, dobu scholastiky, novověkou teologii, období od I. do II. vatikánského koncilu, až po současné diskuze.

Ve druhé kapitole *Problematika pojmu „věda v teologii“* se Dolista především hlouběji zamýšlí nad otázkou vědeckosti teologie. Má-li být teologie vědou, nemůže jen reflektovat obsah víry církve, ale musí především poskytovat nové poznatky umožňující vysvětlovat jevy našeho světa. Musí být pojata především jako tvůrčí

činnost badatele, který přebírá odpovědnost za zdůvodnění a obsah víry. Teologie se ve svém zkoumání nemůže uzavírat před vědou, ale musí být obohacena interdisciplinárním dialogem, který dovoluje teologii rovněž diskutovat o předpokladech vědy a odpovědnosti za důsledky vědeckých objevů.

Ve třetí kapitole *Aktuální vybraná teologická témata pastorálního charakteru* se Dolista nejprve zabývá postavením a úlohami křesťanských církví ve společnosti a následně se věnuje velmi aktuálnímu problému v současném multikulturním světě – vztahu k představitelům jiných náboženství. Dolista je zastáncem mezikulturního dialogu, který zahrnuje i ekumenický dialog, ale zároveň trvá na tom, že „Evropa je kontinentem, který přijal křesťanské kulturní hodnoty a není myslitelný bez křesťanství.“ ([1], 84)

Ve čtvrté kapitole *Racionalita a víra* řeší Dolista otázku racionálního zdůvodnění víry a obecněji otázku vztahu víry a rozumu. V teologii mezi sebou soupeří fideistická koncepce, která vylučuje rozum z víry, a racionalistická koncepce, která se naopak táže po racionálním obsahu víry a požaduje pro víru racionální zdůvodnění. Dolista odmítá jak klasický fideismus reprezentovaný Tertullianem, Pascalem a završený Kierkegaardem, tak fideismus v pojetí Wittgensteina. Jeho zásadní argumentace proti fideismu spočívá v tom, že „Bůh obdaril člověka rozumem, má jej tedy používat. To platí i o věcech víry a náboženství.“ ([1], 90) Dolista neuznává nerozumnou víru a budoucnost teologie vidí v jejím rozvíjení se ve vědu. Chce-li však teologie vystupovat jako věda, „musí akceptovat požadavky racionality, jak je tomu v jiných vědách“ ([1], 94). To podle Dolisty konkrétně znamená, že výpovědi víry musí mít logickou konzistenci, která závisí na správném odvozování úsudků vylučující protimluvy a paradoxy. A dále požaduje koherenci náboženských a reálných představ, což Dolista interpretuje především jako snahu dát do souladu pravdy víry s vědeckým poznáním.

Čtvrtá kapitola je doplněna zajímavým výkladem a rozбором pojetí vztahu víry a racionality u W. Pannenberg, L. Hučka a W. Kaspera. Autorem poslední, páté kapitoly *Základní otázky a perspektivy současné systematické teologie* je Ctirad Václav Pospíšil.

Souhlasím s J. Dolistou, že má-li mít náboženská víra smysl, musí být rozumná. A právě teologie (případně náboženská filozofie, kterou bych v této roli upřednostnil) by měla naplňovat víru nezbytnou dávkou rozumu. Nedomnívám se však, že je vhodné ztotožňovat rozum s vědeckou racionalitou. Redukcionalistická vědecká racionalita nemůže plnit funkci univerzálního lidského rozumu, pro který je jakákoli racionalita jen relativním prostředkem cílů a hodnot, které každou racionalitu nutně přesahuje.

Nedomnívám se, že by teologie (náboženská filozofie) měla jít cestou pragmatiké vědy. Zastávám spíše názor, že by teologie (náboženská filozofie) mohla a zřejmě i měla, v případě že nechce pouze dublovat výsledky, ke kterým je schopna dospět i samotná věda, jít jinou cestou. Cestou vymezení lidského rozumu jako vyšší instance, který racionalitu přesahuje a dodává jí pravdivost a smysl. Jen za předpo-

kladu, že bude teologie (náboženská filozofie) pojímat rozum šířeji, než jak to dělá věda, nebude zbytečnou, ale naopak podstatně obohatí lidský svět .

Monografie *Křesťanská víra a racionalita* je kvalitně zpracovaným dílem, které se dá tématicky přiřadit k nejnovější práci O. A. Fundy *Mezi vírou a racionalitou* [2]. Obdobně jako Fundovu, tak i Dolistovu knihu lze vřele doporučit ke studiu nejen studentům filozofie a teologie (pro které by se zřejmě mělo jednat o součást povinné či doporučené literatury), ale i všem rozumným lidem, kteří buď chtějí obhájit svou víru v kontextu současné vědy, nebo si uvědomují neuspokojivý redukcionalistický charakter vědecké racionality a chtějí jej doplnit o vyšší duchovní rozměr.

Jaromír Feber

LITERATURA

- [1] DOLISTA, J.: *Křesťanská víra a racionalita*. České Budějovice, Jihočeská univerzita 2004.
- [2] FUNDA, A. O.: *Mezi vírou a racionalitou*. Brno, L. Marek 1997.
- [3] JAN PAVEL II.: *Fides et ratio*. Praha, Bell 1999.
- [4] ONDOK, J. P.: *Důkaz nebo hypotéza Boha?* Svitavy, Trinitas 1998.

PhDr. Jaromír Feber, CSc.

Katedra společenských věd VŠB-TU

Dr. Malého 17

Ostrava-Poruba

Česká republika

O VZTAHU KŘESŤANSKÉ VÍRY A RACIONALITY

JOSEF DOLISTA: *Křesťanská víra a racionalita (teologický přístup)*. České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta 2004, ISBN 80-7040-728-X, 136 s.

Víc, jako kdy jindy se dnes, v době názorově, tak velmi polarizovaného světa, nabízí otázka, zda má být povinností intelektuálů komentovat věci veřejné. Jistá část intelektuálů má tuto otázku evidentně vyřešenou, protože intelektuální komentář dnes zažívá nebývalý rozvoj. A to i díky takovým osobnostem, jako je Josef Dolista. Autor celé řady monografií, vědeckých a odborných studií z oblasti teologie, filosofie, etiky s jedinečnou brilantností a lehkostí jazykového stylu dává vzniknout novým podnětným otázkám, v neposlední řadě mezinárodně uznávaný vědec.

Dolistova monografie je (jak sám autor uvádí) výsledkem řešení grantového projektu GA ČR. Výklad je přehledně členěn, doprovázen a prokládán upřesňujícími odstavci a citáty. Kniha je nejen teologickým přístupem k řešení otázky vztahu křes-